

Hammarberg benadrukt bijgevolg het belang van een goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer van deze jeugdinstituten opdat sociale contacten met de minderjarigen mogelijk blijven.

Het voorzien van extra gesloten federale instellingen in Tongeren en St.-Hubert is, aldus de Belgische autoriteiten in reactie op het verslag van Hammarberg, specifiek als oplossing bedacht opdat jongeren die in voorhechtenis zitten of veroordeeld werden voor een als misdrijf omschreven feit, apart opgevangen kunnen worden en niet langer in de zelfde gevangenis als volwassen gedetineerden dienen te worden opgesloten.

Deze oplossing werd reeds in een wet gegoten en krijgt gestalte in artikel 606 van het Wetboek van Strafvordering, dat normaliter van kracht zal worden in het najaar van 2009. Dit artikel zal voorzien in de regel dat minderjarigen die aangehouden of veroordeeld zijn, opgenomen zullen worden in een 'gesloten federale instelling voor minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd'. Enkel jongeren die uit handen worden gegeven en de leeftijd van 18 jaar reeds bereikt hebben, zullen alsnog terecht kunnen komen in een inrichting voor volwassenen in twee welbepaalde gevallen: indien de gesloten federale instellingen geen plaats meer hebben of indien de jongere ernstige problemen binnen de instelling veroorzaakt waarbij hij een gevaar is voor de andere jongeren of de personeelsleden van de gesloten instelling.

Hoewel Hammarberg een uitbreiding van het aantal beschikbare plaatsen in jeugdinstituten aanmoedigt, dient er volgens hem evenwel voor gewaakt te worden dat een vermenigvuldiging van het aantal plaatsen niet tevens een onnodige vermenigvuldiging van het aantal opnames tot gevolg zal hebben. Detentie van minderjarigen moet de uitzondering blijven, aldus Hammarberg.

België net geslaagd op het vlak van adequate bescherming van de mensenrechten van jeugdige delinquenten?

V. Terrorismebestrijding

België heeft in de afgelopen jaren enkele wetten gestemd in het kader van de bestrijding van ter-

rorisme, waaronder de Wet betreffende terroristische misdrijven van 19 december 2003 en de Wet op de bijzondere opsporingsmethoden van 6 januari 2003. Beide wetten bevatten volgens Hammarberg onduidelijke definities en bepalingen en Hammarberg stelt dan ook voor om respectievelijk het begrip terroristische daden en de draagwijdte van de bijzondere opsporingsmethoden op een duidelijke, welomschreven wijze te definiëren en te bepalen.

In antwoord op het verslag van de mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa, stelden de Belgische autoriteiten dat de bijzondere opsporingsmethoden weldegelijk het voorwerp uitmaken van zeer restrictieve wetgeving en deze wetgeving voorziet in strenge controlebepalingen. Er werd overigens reeds een wetsvoorstel ingediend in antwoord op enkele bedenkingen die het Grondwettelijk Hof reeds had geuit. Globaal genomen lijkt België op haar rapport verleend door mensenrechtencommissaris Hammarberg geslaagd met voldoening, doch voor het behalen van een graad is er blijkbaar nog wel wat werk aan de winkel.

Vanessa Penninger*

HET COMITÉ P EN HET VERSLAG VAN MENSENRECHTENCOMMISSARIS HAMMARBERG OVER DE (BELGISCHE) POLITIE

Het jaarverslag 2007-2008 van het Comité P

Het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten heeft zijn jaarverslag 2007-2008 in januari 2009 neergelegd bij het Parlement. De publieke versie ervan kan worden geraadpleegd op zijn website www.comitep.be, net als een aantal meer gedetailleerde rapporten die aan de basis lagen van de belangrijkste vaststellingen en aanbevelingen.

Enkele punten, gerelateerd aan de bescherming van de mensenrechten s.l. zijn de volgende¹.

* Vanessa Penninger is als assistent verbonden aan het Instituut voor Strafrecht van het K.U.Leuven.

1 Comité P, Jaarverslag 2007-2008 – Samenvatting, www.comitep.be

1. Aantal meldingen van potentiële disfuncties en inbreuken

Het totaal aantal klachten dat over de werking van de politiediensten en personen met politionele bevoegdheden werd geformuleerd, kent de laatste vijf jaar een fluctuerend verloop. Het gaat hier om schommelingen in aantallen tussen minimum 5.961 in 2006 en maximum 6.760 in 2005 met in 2007 (6.244) opnieuw een stijging met 4,8 % ten opzichte van 2006 (5.961), waarbij het aantal van 2007 uiteindelijk terug op het niveau van 2003 komt.

Een vierde van het totaal aantal dossiers is te situeren in het gerechtelijk arrondissement Brussel (1.614 dossiers of 25,8 %), daarna volgen Antwerpen (824 dossiers of 13,2%) en Luik (395 dossiers of 6,3%).

2. Verhouding klachtenonderzoeken – strafrechtelijke onderzoeken

Voor een goed begrip van deze cijfers dient erop gewezen te worden dat het totaal aantal dossiers waarin onderzoeken werden gedaan naar meldingen van potentiële disfuncties en inbreuken van politieambtenaren grosso modo in twee grote delen worden opgedeeld: enerzijds de onderzoeken vanuit de toezichtsfunctie (de klachtendossiers) en anderzijds de onderzoeken in opdracht van de gerechtelijke overheden (de strafonderzoeken). Daarnaast zijn er nog de zgn. toezichtsonderzoeken (24 in 2007) die jaarlijks door het Comité P worden gevoerd over de meest diverse diensten of thema's.

In 2007 betroffen de meeste dossiers klachten-dossiers (71 %) (4.450) die werden ingediend bij het Comité P of bij de politiediensten. Het aantal klachten dat rechtstreeks bij het Comité P werd ingediend (2.219) was ongeveer even groot als het aantal klachten dat bij de politiediensten zelf werd neergelegd (2.231).

De andere dossiers betreffen strafonderzoeken (29 %) (1.794) die onder leiding van de gerechtelijke overheden door de Dienst Enquêtes P of door de politiediensten zelf zijn uitgevoerd. In 2007 voerde de Dienst Enquêtes P 281 onderzoeken in opdracht van de gerechtelijke overheden. Dit is een derde minder dan in 2006; daartegenover staat een stijging met ruim een vijfde van het aantal strafonderzoeken behandeld door

andere diensten. Deze daling voor de Dienst Enquêtes P is een bewust gewenst resultaat van het beleid dat wil benadrukken dat de Dienst Enquêtes P een gespecialiseerde bijzondere dienst is en dat het Comité P geen eerstelijns-klachtenbureau of eerstelijns-“politie van de politie” is. De klager wordt gevraagd zijn klacht bij voorkeur schriftelijk in te dienen of hij wordt doorverwezen naar de betrokken politiechef die in eerste instantie verantwoordelijk is voor de goede werking van zijn diensten.

3. Aard van de inbreuken

43 % (2.295) van alle geregistreerde inbreuken in klachtendossiers van 2007 heeft betrekking op tekortkomingen door de houding, het gedrag of de handelingen die de waardigheid van het politieambt aantasten (o.a. ongepast taalgebruik, algemene houding en voorkomen, machtsmisbruik en handelingen en houdingen binnen of buiten dienst die de waardigheid van het ambt of het imago aantasten). De tekortkomingen aan de beroepsplichten of misbruik van ambt en bevoegdheden vertegenwoordigen 34 % (1.826) van de bij klachten geregistreerde inbreuken (o.a. inbreuken inzake dienstverlening, alsook m.b.t. het niet of slecht naleven van verplicht gestelde procedures en verder betreffende de neutraliteit/onpartijdigheid, de onkreukbaarheid en ten slotte de integriteit). De stijgingen die zich voordoen in de diverse categorieën kunnen worden toegeschreven aan de algemene toename van het aantal gevatte klachten, maar het aandeel van elke categorie evolueert tussen 2006 en 2007 niet essentieel.

Bij de geregistreerde inbreuken in geopende strafrechtelijke onderzoeken van 2007 heeft ongeveer een derde (594) van de aangeklaagde inbreuken betrekking op gewelddaden tegen personen of goederen. De daden van willekeur vertegenwoordigen zowel in 2006 als in 2007 16 % (320) van de geregistreerde inbreuken.

4. Gegrondheid van de klachten

Met “zonder grond of niet bewezen” worden die klachten omschreven waarbij het Vast Comité P in de klachtenonderzoeken vaststelde dat er onvoldoende bezwaren of geen concrete elemen-

ten waren, de klacht zonder voorwerp was of er geen fout of disfunctie kon worden vastgesteld. Per 100 klachten die het Vast Comité P in de loop van 2007 behandelde en waarbij het zich uitsprak over de gegrondheid of het bewijs, zijn er 13,4 gegrond verklaard tegenover 86,6 zonder grond of niet bewezen. Breiden we de cijfergegevens uit tot alle door het Vast Comité P behandelde klachten uit de periode 2004-2007, dan verkrijgen we gemiddeld 15 % gegronde klachten tegenover 85 % zonder grond of niet bewezen geachte klachten.

Deze verhouding is vast te stellen in alle inbreukcategorieën, met uitzondering van de *“tekortkomingen inzake de doelmatigheid, de doeltreffendheid en de coördinatie van de politiediensten”*, waar een kwart gegrond werd verklaard. Deze zijn immers ook gemakkelijker vast te stellen. Van de klachten die handelen over een willekeurig, gewelddadig, onrechtmatig of niet-handelen van politieambtenaren wordt ongeveer 88 % als ongegrond of niet bewezen bevonden.

Bij de gegrond geachte klachten maken de inbreukcategorieën *“tekortkomingen door de houding, het gedrag of de handelingen die de waardigheid van het politieambt aantasten”* en *“tekortkomingen aan de beroepslichten of misbruik van ambt en bevoegdheden”* samen driekwart van het totaal aantal geregistreerde inbreuken uit.

Eén van de meer gedetailleerde rapporten, eveneens beschikbaar op de website van het Comité P betreft dit inzake *“externe discriminatie: racisme/discriminatie”*. Hieruit blijkt dat met 118 gevallen van meldingen van aantijgingen in 2007 de tendens stabiel blijft over de jaren heen. De hoeveelheid dossiers die na onderzoek gegrond bevonden worden blijft (gelukkig) miniem. Zo werd bijvoorbeeld geen enkel vonnis of arrest inzake racisme of discriminatie gemeld aan het Comité P. Vijf dossiers gaven wel aanleiding tot diverse maatregelen (tucht, inwendige orde, ...) ten aanzien van politieambtenaren

Het verslag van mensenrechtencommissaris Hammarberg over de politie

Van 15 tot 19 december 2008 bracht mensenrechtencommissaris Hammarberg en zijn delegatie een bezoek aan België.

Met betrekking tot het toezicht op de politie² beveelt de mensenrechtencommissaris de Belgische overheden aan om de onafhankelijkheid en de transparantie van de toezichtsorganen op de politie te versterken.

In hetzelfde luik ‘politie’ verwijst hij naar een zeer actueel thema met name de bijstand van een advocaat vanaf het eerste stadium van het strafonderzoek, inclusief het politieverhoor. Een thema dat ook bij ons recent aanleiding heeft gegeven tot heel wat discussie³ en waarover het laatste woord nog niet is gezegd. Evenmin is tot nu toe enige aanzet gegeven hoe politiediensten met vragen om bijstand/contact met een advocaat moeten of mogen omgaan.

De mensenrechtencommissaris meent ook dat de Belgische anti-terrorismewet ertoe neigt het recht op eerbiediging van het privé-leven en de rechten van de verdediging in het gedrang te brengen. Hij maant de Belgische overheden aan om op meer precieze wijze de terroristische misdrijven te definiëren alsmede het toepassingsgebied van de bijzondere opsporingsmethoden. In deze context is het uitkijken naar de uitspraak van het hof van beroep te Brussel inzake Erdal en cs. Wat de bijzondere opsporingsmethoden betreft werd een (tweede) reparatiewet (de wet van 16 januari 2009 tot wijziging van de artikelen 189ter, 235ter, 335bis en 416 van het Wetboek

2 Het verslag beperkt zich niet tot vaststellingen inzake politie maar doet ook vaststellingen en aanbevelingen inzake het penitentiair systeem, asiel, detentie van migranten, maatregelen inzake discriminatie, racisme en geweld ten aanzien van vrouwen, minderjarigen en de anti-terrorisemaatregelen: zie voor het volledige verslag http://www.coe.int/t/commissioner/WCD/1atestDocuments_en.asp#

3 Zo vond op 12 juni 2009 aan de Vrije Universiteit Brussel de studiedag “Het recht op bijstand van een advocaat bij het verhoor. Over Salduz, Panovits en anderen” plaats. Het betrof hier een initiatief van de onderzoeksgroep Fundamentele Rechten en Constitutionalisme van de VUB.

van strafvordering; BS 16 januari 2009) van kracht en staat een 'derde' reparatiewet in de steigers. Het 'toepassingsgebied' van de bijzondere opsporingsmethoden is evenwel al verschillende malen het voorwerp geweest van een vernietigingsverzoek voor het Grondwettelijk Hof en op de uitbreiding na van het toepassen van BOM tijdens de strafuitvoering verdrags- en wetsconform bevonden.

Een bijzondere aandacht ging uit naar artikel 44 Wet Politieambt dat de politiediensten toelaat gegevens in te zamelen en te verwerken. Voor een en ander is evenwel een uitvoeringsbesluit nodig. Het bestaande ontwerp werd bekritiseerd wegens te weinig precies, de opname van een aantal niet-pertinente gegevens, de afwezigheid van bescherming voor minderjarigen, het ontbreken van efficiënte controlemechanismen en het gebrek aan toegang van de burger tot zijn gegevens. Ook hier moet in de nabije toekomst opnieuw werk van gemaakt worden.

Henri Berkmoes*

CRIMINOLOGIE EN METHODOLOGIE

VERBETEREN MIXED MODE SURVEYS DE REPRESENTATIVITEIT VAN DE VEILIGHEIDSMONITOR?

Situering

Sinds 1997 voert de dienst Beleidsgegevens (DSB/B) van de Directie van de Nationale Gegevensbank (Algemene Directie van de Operationele Ondersteuning van de Federale Politie in opdracht van de Minister van Binnenlandse Zaken), de Veiligheidsmonitor (VM) uit. Dit federale bevolkingsonderzoek peilt via een groot-schalige telefonische bevraging naar de ervaringen van de Belgen met criminaliteit, onveiligheid en het functioneren van de politie (Van den Bogaerde & Van Den Steen, 2005). Omdat de VM gebruikt wordt voor de ontwikkeling en evaluatie van het veiligheids- en politiebeleid van de overheid (Pleysier, Vervaeke &

Goethals 2006), is het cruciaal dat de VM accurate gegevens oplevert. Noodzakelijk daarvoor is o.a. overeenstemming tussen steekproefkader en doelpopulatie. De doelpopulatie is de verzameling eenheden waarover het onderzoek uitspraken wil doen, voor de VM zijn dat "de Belgen vanaf 15 jaar". Het steekproefkader is de lijst van eenheden waaruit de steekproef wordt getrokken. Dit is bij telefonische enquêtes meestal een lijst van telefoonnummers ("Infobel"). De mate waarin deze lijst overeenstemt met de doelpopulatie bepaalt mede de representativiteit van het onderzoek van bij aanvang. De methodologische literatuur spreekt van dekkingfouten om imperfecte overeenstemming tussen doelpopulatie en steekproefkader aan te duiden (Groves 1989).

In theorie kunnen telefonische surveys representatief zijn voor de populatie, omdat volgens verschillende bronnen slechts 1 à 2% van de bevolking telefonisch onbereikbaar is (APS, 2003; Pickery & Carton, 2005). Gebruikte steekproefkaders voor telefonisch onderzoek bevatten echter enkel vaste telefoonlijnen, geen mobiele nummers (Pleysier, Vervaeke & Goethals, 2006). Dat betekent dat elke telefonische bevraging een bepaald deel van de bevolking uitsluit. Pickery & Carton (2005) ramen op basis van de Socio-Economische Enquête van 2001 dat 12% van de Belgen niet via een vaste telefoonlijn bereikt kan worden. In 2003 werd dit percentage geschat op 15% (APS, 2003). Op basis van eigen analyses van het *European Social Survey* werd dit percentage voor 2006 en 2008 geschat op respectievelijk 17 en 23%.

Het probleem van onderdekking van telefonische surveys gebaseerd op lijsten van vaste telefoonnummers groeit dus. Ze kunnen dus minder representatief worden als bepaalde categorieën mensen uitgesloten worden, zoals jongeren en alleenstaanden (Pickery & Carton, 2005). Indien deze groepen bovendien andere ervaringen hebben met criminaliteit en politie, dan kan de VM vertekende resultaten opleveren. Deze bezorgd-

1 Onderzoeksproject AG/II/132, promotoren: G. Loosveldt (K.U.Leuven & V. Vandersmissen (UHasselt). Onderzoeksrapporten: Vandersmissen, V et al. (2008) en De Waele, M., D. Heerwegh, & G. Loosveldt (2008).

* Henri Berkmoes is directeur generaal van de Dienst Enquêtes bij het Comité P.